

СУБ'ЄКТИ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА НА СПРИЯТЛИВЕ НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

А.О. Матвійчук

*здобувач кафедри цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Питання, що стосується суб'єктів особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище, є нагальною проблемою, яка потребує ґрунтового опрацювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Порухнене питання досліджувалося такими науковцями, як: Р.О. Стефанчук, М.Н. Малєїна, Л.В. Федюк, Т.В. Грушкевич, В.Л. Бредіхіна та інші, проте до сьогоднішнього часу не знайшло свого вирішення у цивільному праві.

Мета статті полягає у дослідженні кола суб'єктів особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище.

Основні результати дослідження. Хоча у цивільно-правовій науці й досі не визначено зміст права на сприятливе навколишнє природне середовище щодо суб'єктів цього права науковці практично одноставно підтримують позицію, згідно якої суб'єктом права на сприятливе навколишнє природне середовище є лише фізична особа – людина [1, с. 39]. Правовою підставою для такого висновку служать положення ч. 1 ст. 270 та ст. 293 Цивільного кодексу України, в яких закріплено право фізичної особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Оскільки об'єктивно життя та здоров'я є особистими немайновими благами, що можуть належати виключно живій істоті, науковці доходять висновку, що жоден інший суб'єкт права, зокрема юридична особа, не наділений особистим немайновим правом, що розглядається.

Однак, на думку В.Л. Бредіхіної, до суб'єктів права на безпечне навколишнє природне середовище належать і територіальні громади, які згідно ст. 2 Цивільного кодексу України визнаються учасниками цивільних відносин. Автор обґрунтовує свою позицію тим, що територіальна громада є сукупністю громадян – носіїв права, об'єднаних за територіальною ознакою, і має відповідні юридичні можливості для реалізації цього права [2, с. 141]. Так, територіальна громада може прийняти рішення про місцевий референдум з місцевих екологічних проблем, що є формою реалізації суб'єктивного права поряд з проведенням громадських слухань, зборів громадян за місцем проживання [2, с. 143]. Р.Є. Енанн також розглядає територіальну громаду як суб'єкта особистих немайнових прав, який набуває та здійснює їх через органи місцевого самоврядування [4, с. 114]. Коссак С.М. стверджує, що територіальна громада є учасником особистих немайнових відносин [5, с. 467]. На думку Р.О. Стефанчука, територіальні громади можуть брати участь в особистих немайнових відносинах, однак, як і юридична особа, може бути наділений тільки тими особистими немайновими правами, які не суперечать його правовій природі, зокрема на найменування, ділову репутацію, інформацію тощо [3, с. 324]. На думку О.О. Первомайського, питання обсягу цивільної

правоздатності територіальної громади досі невирішене [8, с. 69]. Водночас згаданий науковець обґрунтовує необхідність утвердження у законодавстві загальної правоздатності територіальної громади, тобто здатності мати будь-які цивільні права та обов'язки, крім тих, які притаманні виключно фізичній особі як природному суб'єкту, і тих, що не можуть належати територіальній громаді, виходячи з її сутності, наприклад, право на комерційне найменування [8, с. 73]. О. Сохацька зазначає, що зміст правоздатності фізичних осіб та організацій складається з прав і обов'язків, що не можуть бути у територіальної громади та її органів [10, с. 390].

Аналіз наведених точок зору свідчить про таке: В.Л. Бредіхіна визначає підстави визнання територіальної громади суб'єктом особистого немайнового права на безпечне навколишнє природне середовище; Р.Є. Енани визначає лише спосіб набуття та реалізації територіальною громадою особистих немайнових прав; Р.О. Стефанчук вважає територіальну громаду суб'єктом окремих особистих немайнових прав, які не суперечать її правовій природі, та учасником особистих немайнових відносин; О.О. Первомайський дотримується схожої позиції та наголошує на необхідності її закріплення у законодавстві; С.М. Коссаєв називає територіальну громаду лише учасником особистих немайнових відносин, а на думку О. Сохацької, територіальна громада та її органи не можуть володіти правами та обов'язками, що складають зміст правоздатності фізичних осіб та організацій.

Враховуючи зазначені позиції, доцільно розглянути питання щодо того, чи є територіальна громада, а поряд з нею – інші учасники цивільних правовідносин – суб'єкти публічного права суб'єктами особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище, і в цілому, суб'єктами особистих немайнових прав. Так, визнаючи територіальні громади учасниками цивільних правовідносин, Цивільний кодекс України не розкриває особливості їх участі у таких правовідносинах. Більше того, чинне цивільне законодавство визнає територіальні громади рівноправними учасниками цивільних відносин (ч. 1 ст. 169 ЦК України). Рівноправність – користування однаковими, рівними з ким-, чим-небудь правами [13, с.1224]. Проте, слід зазначити, що особисті немайнові права основних учасників цивільних відносин – фізичних та юридичних осіб різняться, а отже, не зрозуміло, з ким саме у територіальній громаді рівні права. У зв'язку з цим у науковій літературі, як показано вище, немає єдності у поглядах на питання щодо кола суб'єктів особистих немайнових прав, загалом, і права на сприятливе навколишнє середовище, зокрема.

На нашу думку, територіальна громада не є і не може бути суб'єктом особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище. Більше того, вважаємо, що територіальна громада поряд з державою та Автономною Республікою Крим (які як форми організації політичної влади за своєю природою не володіють жодними немайновими благами), взагалі, не є суб'єктом жодного особистого немайнового права у зв'язку з таким.

1. Правові статуси колективних суб'єктів права, таких як територіальна громада, формулюються і кристалізуються в міру розвитку держави, громадянського суспільства, формування потреб та інтересів осіб, що поєднуються у колективи. Їх не можна розглядати як суму індивідуальних правових статусів. Вони мають інші властивості, що визначаються, зокрема, цілями та інтересами колективних утворень [7, с. 551].

Як справедливо зазначає О.О. Первомайський, у цивільно-правовому аспекті територіальна громада є єдиним та одиничним учасником цивільних правовідносин, що зорганізований за корпоративним принципом [8, с. 41]. У зв'язку з цим невірно визнавати суб'єктом особистого немайнового права зібрання осіб, незалежно від ознаки, за якою вони об'єднані, лише на тій підставі, що кожна з цих осіб має таке суб'єктивне право. Адже таке зібрання осіб не є цілісною особою, а лише механічною сукупністю, причому вкрай непостійною за своїм складом. У протилежному випадку довелося б визнати, що суб'єктивним немайновим правом наділена не просто кожна фізична особа, а й незалежно від цього будь-яка сукупність людей: певна кількість осіб, об'єднана спільним інтересом, заняттям, територією проживання тощо, як-то: подружжя, трудовий колектив, сусіди, соціальні класи (середній клас, малозабезпечені особи тощо), фахівці визначеної галузі (медики, економісти, військовослужбовці тощо). Застосовуючи такий підхід з урахуванням існуючих концепцій юридичної особи, слід було б визнати, що суб'єктом права на сприятливе навколишнє середовище є й юридичні особи. Окрім того, зазначений підхід може призвести до поєднання в одній особі уповноваженого і зобов'язаного суб'єкта, заподіювача шкоди і постраждалого. Наприклад, за результатами місцевого референдуму надано дозвіл на розміщення поблизу населеного пункту екологічно небезпечного об'єкту, функціонування якого завдає шкоди здоров'ю мешканців міста; орган місцевого самоврядування заснував юридичну особу, діяльність якої призводить до забруднення навколишнього природного середовища і погіршення здоров'я мешканців населеного пункту. У зазначених випадках територіальна громада безпосередньо чи через орган місцевого самоврядування приймає рішення, які можуть мати наслідком погіршення здоров'я її членів.

Водночас вирішення порушеного питання тісно пов'язане з питанням щодо того, чи є територіальна громада юридичною особою публічного права. Деякі автори дають позитивну відповідь. Так, на думку О.Сохацької, хоча новий ЦК України формально не визнає інститут юридичної особи публічного права щодо територіальної громади, але її статус як такої впливає із фактичного наділення правосуб'єктністю [9, с. 270]. Гула О.К. вважає, що територіальна громада безперечно відноситься до юридичних осіб публічного права, хоча і звертає увагу на те, що ЦК України не застосовує термін «особа» по відношенню до територіальних громад (як і держави та Автономної Республіки Крим) [12, с. 148]. Необхідність зарахування територіальних громад до юридичних осіб публічного права обґрунтовує і О.О. Первомайський, хоча й стверджує, що застосування поняття юридичної особи до територіальної громади є проблематичним [8, с. 46-60]. За визнання територіальної громади юридичною особою висловлювалися і І.В.Спасибо-Фатєєва, І.А.Селіванова, В.В.Кравченко та ін.

Попри викладене, на нашу думку, незаперечним є той факт, що станом на сьогодні ЦК України не визнає територіальну громаду юридичною особою публічного права, оскільки вона не відповідає ознакам цієї особи, викладеним у ст. 81 ЦК України, і водночас очевидно, що територіальна громада не є юридичною особою приватного права.

2. Відповідно до ст. 172 ЦК України територіальні громади у цивільних правовідносинах набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через орга-

ни місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції, встановленої законом. Зазначена норма ЦК України дає підстави для висновку, що територіальні громади, хоча й є учасниками цивільних правовідносин, ніколи не діють у них безпосередньо, а лише опосередковано – через органи місцевого самоврядування або інших представників (ст. 173 ЦК України). Однак зазначене твердження не є безапеляційним з огляду на положення Конституції України і заперечується деякими науковцями, зокрема О.О.Первомайським.

Первомайський О.О. не підтримує той варіант участі територіальної громади у цивільних правовідносинах, при якому за формальним проголошенням наявності у неї власної правосуб'єктності фактично участь відбувається виключно опосередковано за допомогою органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств та установ тощо, тобто за допомогою інших осіб, які є реально самостійними учасниками цивільних правовідносин [8, с. 42]. На його думку, коли територіальну громаду репрезентують місцеві ради на підставі ч. 5 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно якої від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради [6], можна вести мову про безпосередню (пряму) участь територіальної громади у цивільних правовідносинах. Навпаки, при дії інших органів місцевого самоврядування, які діють в інтересах територіальної громади, можна стверджувати про опосередковану участь у цивільних правовідносинах [8, с. 174].

Дещо інший висновок, на наш погляд, випливає з положень Конституції України. Відповідно до ч. 1 ст. 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є у комунальній власності. У свою чергу реалізація територіальною громадою прав власника певного майна регулюється, у тому числі, нормами цивільного законодавства. Таким чином, можна зробити висновок, що Основним законом передбачено можливість безпосередньої участі територіальної громади у цивільних правовідносинах, а саме – у відносинах з приводу комунального майна, яка, однак, не відображена ані в основному акті цивільного законодавства – ЦК України, ані в інших актах законодавства. При цьому під безпосередньою участю, на наш погляд, розуміється така, що здійснюється без допомоги (посередництва) органів місцевого самоврядування або будь-яких інших представників.

Щодо держави Україна та Автономної Республіки Крим, то, як зазначалося вище, на думку автора цієї статті, зазначені суб'єкти публічного права за своєю сутністю не можуть володіти жодними немайновими благами та правами. Однак, у гл. 9 ЦК України [20] не згадується про відмінності у цивільній правоздатності згаданих суб'єктів порівняно з основними учасниками цивільних відносин – фізичними та юридичними особами. Такий же підхід простежується у цивільних кодексах деяких зарубіжних країн, зокрема у ст. 111 Цивільного кодексу Республіки Казахстан [15], параграфі 21 Цивільного кодексу Чеської Республіки [19]. Цивільний кодекс Російської Федерації у ст. 124 визнає Російську Федерацію та її суб'єктів суб'єктами цивільного права, які діють на рівних началах з юридичними та фізичними особами, при цьому до них застосовуються положення про юридичну особу, якщо інше не випливає з закону чи особливостей цих суб'єктів [17]. Відповідно до ст. 125 згаданого кодексу Російська Федерація та її

суб'єкти можуть набувати особисті немайнові права. Такий же підхід закріплений у Цивільному кодексі Республіки Білорусь [18]. Цивільний кодекс Республіки Польща, взагалі, не визнає державу та територіальні громади учасниками цивільних відносин, а регулює відносини між фізичними та юридичними особами, до яких належать Державна скарбниця та організації [16].

Повертаючись до питання про участь територіальних громад в особистих немайнових відносинах, зазначимо, що відповідно до ЦК України територіальні громади у цивільних правовідносинах набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через органи місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції, встановленої законом. Згідно ч. 2 ст. 19 Конституції України органи місцевого самоврядування, їх посадові особи діють лише на підставі, в межах компетенції та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Правовий статус органів місцевого самоврядування визначається Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Органи місцевого самоврядування є представниками, через яких суб'єкт публічного права діє у цивільних відносинах. Та чи є органи місцевого самоврядування окрім цього самостійними учасниками цивільних правовідносин? Як наслідок, чи можуть вони мати права, відмінні від прав територіальної громади? Чи можуть набувати права та обов'язки не лише для територіальної громади, але й безпосередньо для себе, і відповідно нести відповідальність самостійно? І якщо так, то за рахунок якого майна нестиме відповідальність орган місцевого самоврядування у разі порушення зобов'язання чи заподіяння позадогвірної шкоди?

Почнемо з питання, чи є орган місцевого самоврядування самостійним учасником цивільних відносин, зокрема юридичною особою публічного права? Здавалося б, напрошується однозначний висновок: орган місцевого самоврядування, який є юридичною особою, і при цьому суб'єктом публічного права, є юридичною особою публічного права. Однак з вітчизняним законодавством не все так однозначно. Відповідно до ст. 81 ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до ст. 87 цього Кодексу. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державно влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. З наведеного випливає висновок: органи місцевого самоврядування не є юридичними особами публічного права відповідно до ЦК України. Водночас очевидно, що зазначені організації не є юридичними особами приватного права. Як наслідок, маємо колізію: органи місцевого самоврядування визнаються юридичними особами відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», однак не підпадають під жоден вид юридичних осіб, передбачених ЦК України. Слід зазначити, що аналогічна ситуація могла б скластися і у випадку реалізації територіальною громадою права на створення інших юридичних осіб, передбаченого ст. 169 ЦК України, не через органи місцевого самоврядування, а безпосередньо. Відповідно до ч. 3 ст. 81 ЦК України цим Кодексом встановлюється порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права. Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюється Конституцією України

та законом. З наведеного випливає, що ЦК України, взагалі, не стосується правового статусу органів місцевого самоврядування (а також деяких органів державної влади та органів влади Автономної Республіки Крим, які не утворювалися вищими органами). Під правовим статусом (лат. status – положення, стан) прийнято розуміти передбачену законодавством систему взаємозалежних прав, законних інтересів та обов'язків суб'єкта права [7, с. 550]. На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що на органи місцевого самоврядування норми Книги II ЦК України щодо особистих немайнових прав не поширюються, не зважаючи на застереження, викладене у ст. 94 ЦК України.

Однак, слід зазначити, що така невизначеність у цивільному законодавстві фактичного статусу органу місцевого самоврядування неприпустима і потребує нагального врегулювання, а до тих пір для встановлення статусу органу місцевого самоврядування як учасника цивільних відносин послуговуватимуться за аналогією конструкцією юридичної особи публічного права.

У питанні про шляхи участі органу місцевого самоврядування у цивільних відносинах науковці схилиються до думки, що органи місцевого самоврядування можуть діяти у цивільних відносинах як від власного імені, здобуваючи для себе права та обов'язки (наприклад, купуючи канцелярські товари для потреб органу), так і від імені територіальної громади [10, с. 391]. Однак у ЦК України з приводу цього нічого не значиться. Певною мірою світло на проблему проливає Господарський кодекс України, який запровадив поняття господарчого забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів, під яким розуміється діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання [14]. Однак лише одного такого застереження (при цьому у законі, що регулює господарські, а не цивільні відносини) замало для врегулювання порушеного питання.

Водночас зазначимо про особливості набутих обов'язків у випадку з органами місцевого самоврядування, а також з органами державної влади та іншими юридичними особами публічного права, яка впливає із майнової основи функціонування згаданих суб'єктів. Жоден із них не є власником, а лише використовує майно власника – територіальної громади, держави Україна чи Автономної Республіки Крим в установленому порядку. Відповідно кожен перелічений суб'єкт, по суті, несе відповідальність за порушення зобов'язань чи заподіяння позадоговірної шкоди «чужим» майном, інакше кажучи: майнову відповідальність за дії органів місцевого самоврядування та юридичних осіб публічного права завжди несе територіальна громада, держава Україна чи Автономна Республіка Крим.

На нашу думку, як правило, органи місцевого самоврядування та органи влади, беруть участь у цивільних правовідносинах як представники територіальної громади чи відповідно держави або Автономної Республіки Крим, зокрема з приводу комунальної (державної) власності, створення установ та інших суб'єктів господарювання, укладання правочинів щодо надання державних кредитів. У зв'язку з цим слід безпосередньо у ЦК України закріпити положення щодо можливості органів місцевого самоврядування, а також органів державної влади та влади Автономної Республіки Крим діяти у цивільних відносинах від власного імені, однак виключно з метою забезпечення матеріально-технічних умов їх

функціонування (тобто господарчого забезпечення їх діяльності). При цьому слід установити, що перелічені учасники цивільних відносин не є суб'єктами особистих немайнових прав. Недоцільність наділення згаданих суб'єктів особистими немайновими правами випливає, у першу чергу, з мети їх створення, якою є не участь у цивільному обороті, а виконання тих чи інших публічно-правових функцій. По-друге, складно навіть теоретично уявити собі способи реалізації та захисту органом місцевого самоврядування чи органом влади особистих немайнових прав, які можуть належати юридичним особам приватного права: на комерційне найменування та його зміну, недоторканість ділової репутації, комерційну таємницю тощо, адже згадані органи в силу їх призначення та функціонування не можуть мати ані комерційного найменування, ані ділової репутації, ані комерційної таємниці, ані інших подібних благ. Подібні відносини (з приводу інформації, яка створюється відповідним органом, висвітлення та критики його діяльності, найменування тощо) регулюються нормами інших галузей права, зокрема адміністративного, конституційного.

На нашу думку, аналогічні обмеження у частині немайнових прав повинні існувати й у відношенні незалежних самоврядних організацій – державних фондів соціального страхування.

Тут доцільно буде скористатися іноземним досвідом урегулювання порушеного питання. У законодавстві деяких країн прямо вказується на відмінності у правовому статусі юридичних осіб публічного права від юридичних осіб приватного права. Наприклад, відповідно до параграфу 25 Цивільного кодексу Естонії юридичні особи публічного права (до яких кодекс відносить і державу, і органи влади та місцевого самоврядування) не можуть мати цивільні права та обов'язки, які суперечать їх цілям (природі) [11].

Щодо інших юридичних осіб публічного права – підприємств та установ, створених розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, то, як зазначалося вище, відповідно до ст. 81 ЦК України [20] їхній правовий статус визначається Конституцією та законом. Водночас відповідно до ст. 82 ЦК України [20] на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом. На нашу думку, з урахуванням аб. 2 ч. 3 ст. 81 ЦК України [20] зазначеною нормою не встановлено рівності у немайнових правах юридичних осіб публічного права з суб'єктами приватного права. Відповідно участь зазначених підприємств та установ у немайнових відносинах повинна мати свої особливості. Зазначене стосується, зокрема, державних та комунальних установ, створених для задоволення певних суспільних потреб, зокрема навчальних закладів різного рівня. Однак, за відсутності окремого закону (або окремої норми в іншому законі) з порушеного питання наразі у порядку аналогії застосовують ст. 94 ЦК України [20], відповідно до якої юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Висновки. Суб'єктами особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище є лише люди – фізичні особи. Територіальній громаді таке право належати не може, оскільки у цивільних (та інших) відноси-

нах вона діє як одиничний суб'єкт права із власним правовим статусом, який не є простою сумою правових статусів її членів. Органи державної влади, місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, фонди державного соціального страхування не можуть бути суб'єктами особистих немайнових прав, оскільки це суперечить їх сутності та меті утворення і функціонування. На рівні закону слід установити особливості участі в особистих немайнових відносинах інших юридичних осіб публічного права – державних та комунальних, а також утворених органом влади Автономної Республіки Крим підприємств та установ, зокрема тих з них, що створені для задоволення певних суспільних потреб, а не участі у господарському обороті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Давидова Н.О.* Особисті немайнові права: [навч. посіб. для студен. вищ. навч. Закл]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 160 с.
2. *Бредіхіна В.Л.* Щодо права територіальної громади на безпечне навколишнє природне середовище // Проблеми законності. – Х., 2006. – Вип. 83. – С. 139-146.
3. Цивільне право України: Академічний курс: підруч.: У 2 т. / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – Т.1. Загальна частина. – 696 с.
4. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Є.О.Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю.Голубевої. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 740 с.
5. Суб'єкти цивільного права / За заг. ред. Академіка АПрН України Я.М.Шевченко. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 632 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 25. – С. 20.
7. *Скаун О.Ф.* Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероб. і доп. – Харків: Еспада, 2009. – 752 с.
8. *Первомайський О.О.* Участь територіальної громади у цивільних правовідносинах. – Серія «Юридичний радник». – Х.: Страйд, 2005. – 184 с.
9. *Сохацька О.* Територіальна громада як особливий суб'єкт цивільного права за законодавством України // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 4(20). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – С. 265-276.
10. *Сохацька О.* Деякі проблеми організаційно-правової форми органів місцевого самоврядування як юридичних осіб // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. – Львів, 2005. – Вип. 8. – С. 387-394.
11. Цивільний кодекс Естонії від 27.03.2002 // RT1 I 2002, 35, 216 – <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X30082K3&keel=en&pg=1&ptuur=RT&tyur=X&query=civil+code>
12. *Пула О.К.* Правові форми участі територіальної громади у цивільних відносинах // Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики. : Зб. наук. пр. : За матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., М.Харьків, 29-30 квіт. 2004 року. / Акад. прав. наук. України. Наук.-дослід. ін-т приват. права і п-ва АПрН України та ін. ; [редкол. : О.Д.Крупчан (голова) та ін.] – К., 2004. – С. 147-153.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144.

15. Цивільний кодекс Республіки Казахстан : Кодекс от 27.12.1994 р. // <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00002&uro=08113>.

16. Цивільний кодекс Республіки Польща : Кодекс від 23.04.1964 р. // <http://www.kodeks-cywilny.pl/>.

17. Цивільний кодекс Російської Федерації : Кодекс від 30.11.1994 р. – № 51-ФЗ <http://www.gk-rf.ru>.

18. Цивільний кодекс Республіки Білорусь : Кодекс від 07.12.1998 р. – № 218-3 // <http://www.pravo.by>.

19. Цивільний кодекс Чеської Республіки : Кодекс від 01.04.1964р. // http://www.janvalenta.cz/korpus/doku.php?id=civil_code.

20. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Стор. 7. – Ст. 461.

Матвійчук А.О. Суб'єкти особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище

У статті окреслено коло суб'єктів на сприятливе навколишнє природне середовище; проаналізовано існуючі в юридичній літературі точки зору на порушене питання; розглянуто ряд проблем щодо правового статусу суб'єктів, зокрема, щодо їх участі в особистих немайнових відносинах.

Ключові слова: сприятливе навколишнє природне середовище, суб'єкти особистих немайнових прав; юридичні особи публічного права.

Матвійчук А.А. Субъекты личного неимущественного права на благоприятную внешнюю природную среду

В статье обозначен круг субъектов личного неимущественного права на благоприятную внешнюю природную среду; проанализированы существующие в литературе точки зрения на этот вопрос; рассмотрено ряд проблем относительно правового статуса юридических лиц публичного права, в частности относительно их участия в неимущественных отношениях.

Ключевые слова: благоприятная внешняя природная среда, субъекты неимущественных прав, юридические лица публичного права.

Matviichuk A.O. Subjects of the personal non-property right to favorable natural environment

Set of personal non-property right to favorable natural environment subjects was described; existent points of view at this issue were analyzed; some problems in the sphere of legal status of public entities including their participation in non-property relationships were researched.

Key words: favorable natural environment, public legal entities.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2011.